

Стъпка по стъпка 2: по следите на парите за възстановяване

Как да разберем дали има нередности при
разходването на средствата за възстановяване от
COVID-19

Какво да наблюдаваме при обществени поръчки

Какво да правим при нарушения и къде да
сигнализираме

Наръчникът „Стъпка по стъпка: по следите на парите за възстановяване от пандемията“ е практически инструмент за граждански мониторинг на разходването на средствата за възстановяване от COVID-19. Той е насочен към граждански организации, активисти, общественици, журналисти и към всички граждани, които искат общественият ресурс да се изразходва прозрачно, ефективно и ефикасно.

Фокусът на Наръчника е върху възстановяването на икономиката и предвиденото в Плана за възстановяване и устойчивост. Инструментите, които той предлага, са универсални и могат да се използват за мониторинг, идентифициране на корупционни практики, неправомерно разходване на публичен ресурс и лошо управление.

Настоящото издание надгражда и разширява обхвата на наблюдението на разходването на средства, което положихме с наръчника „Стъпка по стъпка: по следите на парите за справяне с COVID-19“. Той представяше стъпките, по които да се следят разходите за здравната част на кризата и компенсациите за бизнеса. И двата наръчника¹ са следствие от редица анализи и иновативни инструменти, които БИПИ разработва в помощ на гражданското общество, като част от усилията ни за повече прозрачност и противодействие на корупцията².

Настоящата публикация е резултат от изпълнението на дейности по проект „Ефективна борба с корупцията“ (Effective Combat Against Corruption. Supporting Stakeholders in Implementing Anti-Corruption Standards). Проектът се осъществява от Международна фондация за електорални системи (International Foundation for Electoral Systems/ IFES) и Правна

1 Наръчникът „Стъпка по стъпка: по следите на парите за справяне с COVID-19“ е наличен онлайн на уебсайта на БИПИ: http://www.bili-bg.org/cdir/bili-bg.org/files/BIPI_Book_A5_online.pdf

2 Всички анализи са достъпни онлайн на уебсайта на БИПИ: <http://www.bili-bg.org/147/page.html>

инициатива за Централна и Източна Европа (Central and Eastern Europe Law Initiative/ CEELI Institute) с партньори от България, Румъния, Черна гора и Босна и Херцеговина, с финансиране от Държавния департамент на САЩ (DoS/ INL). Български институт за правни инициативи е партньор за България по проекта.

Изразените мнения, оценки, констатации и предложения в наръчника представляват само и единствено гледната точка на авторите и по никакъв начин не може да се приема, че те съставляват мнение на партньорите по проекта и/или финансиращата организация.

➤ ЗАЩО Е ВАЖНО ДА СЛЕДИМ КАК СЕ ХАРЧАТ ПАРИТЕ ЗА ИКОНОМИЧЕСКО ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ?

Българският Национален план за възстановяване и устойчивост (НПВУ) е част от **Механизма за възстановяване и устойчивост**, който е създаден от Европейския съюз, в контекста на икономическите и социалните сътресения, породени от пандемията от коронавирус³. Механизмът е мащабен солидарен отговор на последиците от COVID-19, който в по-широк план цели да подпомогне още повече страните членки към неутралност по отношение на климата и цифровия преход, допринасяйки за постигане на водеща роля на ЕС в световната икономика. **Механизмът ще бъде осигурен със 723,8 милиарда евро** под формата на заеми (385,8 милиарда евро) и безвъзмездни средства (338 милиарда евро), които се предоставят на страните членки, след поемането на ангажименти за реформи и след съгласуване с Европейската комисия.

Конкретно за България, страната ще има достъп до 13,6 млрд. лева до края на 2026 г. За сравнение, това представлява 10,22% от Брутният вътрешен продукт (БВП) на страната за 2021 г. Предварителните икономически прогнози посочват, че **България би увеличила допълнително БВП между 1,9% и 3% и създаде над 30 000 нови работни места до края на 2026 г.** Българският план, следвайки двата основни приоритета на Съюза – зелена и цифрова икономика, е разработен в шест стълба: 1) екологичен преход; 2) цифрова трансформация; 3) интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж, включително икономическо сближаване, работни места, производителност, конкурентоспособност, научни изследвания, развитие и инова-

³ Приет с РЕГЛАМЕНТ (ЕС) 2021/241 НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА от 12 февруари 2021 година за създаване на Механизъм за възстановяване и устойчивост, достъпен онлайн на <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=CELEX:32021R0241&from=BG#d1e2050-17-1> (последно посетен през януари 2023 г.)

ции, както и добре функциониращ вътрешен пазар със силни МСП; 4) социално и териториално сближаване; 5) здравеопазване, икономическа, социална и институционална устойчивост, с цел, освен другото - увеличаване на капацитета за реагиране при кризи и готовността за действия при кризи; и 6) политики за следващото поколение, децата и младите хора, като например образование и умения.

Огромното финансиране по НПВУ, както и възможностите, които предоставя за трансформиране на цели сектори от икономиката и обществения живот, правят гражданското наблюдение за прозрачното, почтеното и ефективното изразходване на средствата важен инструмент, който единствено може да гарантира ефективността на изпълнението на Плана. Усилията и ангажиментът на гражданите на България към бъдещето зависят от това средствата по Плана да не станат заложник на неправомерни интереси. Нестабилната политическа среда, в която се намираме от 2020 г.⁴, повишава значението на гражданския мониторинг като коректив на политическата класа. При нестабилна политическа ситуация засиленото наблюдение от компетентни и овластени граждани е предпоставка не само за по-ефективно инвестиране на средствата, но и стимул и подкрепа за институциите, които са отговорни за наблюдението, контролът и санкционирането на това как се харчат средствата.

4 Наръчникът е издаден през януари 2023 г.

➤ ИМАМЕ ЛИ ПРАВО ДА ИЗВЪРШВАМЕ ГРАЖДАНСКО НАБЛЮДЕНИЕ?

Освен че имаме право да наблюдаваме и изискваме информация за това как се разходват парите за справяне с COVID-19 (както по отношение на здравния аспект, така и по отношение на социално-икономическия във фазата на възстановяване от кризата), това е и наша **отговорност и граждански дълг**.

Според чл. 41, ал. 1 от Конституцията на Република България всеки има право да търси, получава и разпространява информация. Осъществяването на това право не може да бъде насочено срещу правата и доброто име на другите граждани, както и срещу националната сигурност, обществения ред, народното здраве и морала. А чл. 41, ал. 2 допълва и затвърждава **правото на гражданите на информация от държавен орган или учреждение по въпроси**, които представляват за тях законен интерес, ако информацията не е държавна или друга защитена от закона тайна, или не засяга чужди права.

Законът за достъп до обществена информация, Законът за обществените поръчки, Законът за защита на потребителите и др. също биха били от наша полза, ако искаме да **осъществим граждански контрол на местно ниво** за това: как се инвестират дадени средства; дали процедурите по избиране на изпълнител са прозрачни; съблюдава ли се принципа на меритокрацията⁵ или преобладава непотизмът, известен повече у нас като шуробаджанащина, при спечелването и изпълнението на обществени поръчки; дали неправомерно са изплатени субсидии на определени фирми, а на други е отказана помощ; при какви обстоятелства се изпълняват конкретни мерки за справяне с кризата; как се реализират проектите по НПВУ и много други.

5 Меритокрацията е форма на държавно управление, при която властта се упражнява от тези, които имат най-големи заслуги, които са с най-висок потенциал, с най-много способности и таланти. Терминът произлиза от латинската дума *merito*, „заслужил“ и старогръцката *kratos*, „власт“.

➤ КАКВО И КЪДЕ ДА СЛЕДИМ ВЪВ ВРЪЗКА СЪС СРЕДСТВАТА ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ?

Част от проектите по НПВУ са вече с предварително дефиниран бенефициер, обикновено министерство, община, изпълнителна агенция или друг публичен орган. Друга част от парите ще бъдат отпускани до крайни получатели чрез правила, които са приети от Министерски съвет, за тези, които не са вече предварително дефинирани⁶. Видно от заложените мерки и цели в НПВУ, адресати на финансирането ще бъдат както публични възложители (общини, държавни ведомства, здравен сектор), така и секторни възложители, упражняващи стопанска дейност в сферата на енергетика, водоснабдяване и транспорт. В този смисъл, **всички те следва да се придържат към разпоредбите на Закона за обществените поръчки (ЗОП) и правилника за неговото прилагане по отношение на способите и процедурите**, посредством които ще номинират бъдещите изпълнители на мерки или мероприятия, предвидени в Плана.

Зад почти всяка мярка, предвидена в Плана стои възложител, получател на средствата, който възложител трябва да приложи ЗОП, за да избере изпълнител. Изпълнителят от своя страна следва да извърши определени действия, с които поетапно се реализират целите заложи в НПВУ. Наличието на императивна нормативна рамка обезпечава законосъобразното разходване на финансовия ресурс и не позволява свободен трансфер на средства по усмотрение на възложителя.

В тази насока ЗОП предвижда прилагането на определени процедури, чрез които да се достигне до избор на бъдещ изпълнител. Всяка процедура притежава свой набор от правила, задължителни за възложителя и за участниците в нея, и ако те бъдат съблюдавани, в обществото не биха възникнали съмнения в почтеността на възлагането.

⁶ ПОСТАНОВЛЕНИЕ № 114 на МС от 8.06.2022 г. за определяне на детайлни правила за предоставяне на средства на крайни получатели от Механизма за възстановяване и устойчивост

Чрез процедура по реда на Закона за обществените поръчки се избира изпълнител за различните видове доставки, услуги или строителство, вкл. инженеринг (проектиране и строителство).

На първо място, изборът на възложителя относно **вида на процедурата се определя от нейната стойност, т.е. от размера на предвиденото плащане**. Когато възнаграждението на бъдещия изпълнител е на висока стойност, посочена чл. 20, ал. 1 от ЗОП⁷, се прилагат процедури с по-тежък ред и повече изисквания към начина на провеждането им. Такива са откритите процедури, ограничените процедури. При по –ниски стойности се прилагат и облекчени процедури като публично състезание.

В конкретния случай обемът на плащане т.нар. прогнозна стойност на процедурата ще се определи от конкретния размер на предвиденото финансиране към даден възложител, и то за всяка негова дейност поотделно. Например, при нужда от извършване на проектиране и строителство на три обекта, за всеки отделен обект е осигурен определен размер на финансиране, който размер е и прогнозна стойност на поръчката.

Именно с оглед на законосъобразното усвояване на предоставената финансова подкрепа, **не се препоръчва използването на процедури ограничаващи конкуренцията**. В Плана са заложи изисквания за редуциране на неконкурентното възлагане в България, каквото представляват процедурите на договаряне без обявление (без предварително обявление, без предварителна покана за участие и пряко договаряне). При про-

⁷ По-голяма или равна от 10 000 000 лв. – за строителство; 271 000 лв. – за доставки и услуги; 1 000 000 лв. – за услуги по приложение № 2 от ЗОП; публични възложители, работещи в областта на отбраната, възлагат обществени поръчки с прогнозна стойност, по-голяма или равна на: 10 000 000 лв. – за строителство; 271 000 лв. – за услуги и за доставки, които включват продукти по приложение № 3 от ЗОП; 418 000 лв. – за доставки, които включват продукти извън обхвата на приложение № 3 от ЗОП; 1 000 000 лв. – за услуги по приложение № 2; секторни възложители възлагат обществени поръчки с прогнозна стойност, по-голяма или равна на: 10 000 000 лв. – за строителство; 837 000 лв. – за доставки и услуги; 1 500 000 лв. – за услуги по приложение № 2; възложителите провеждат конкурс за проект на стойност, по-голяма или равна на 70 000 лв.

цедурите на договаряне без предварително обявление възложителят провежда преговори за определяне клаузите на договора с едно или повече точно определени лица. Участието в тях не е достъпно за всички заинтересовани лица на пазара, а е ограничено само до стопанските субекти, поканени от възложителя. По тази причина процедурите се считат за неконкурентни. Прилагането им е обвързано с изрично посочени в ЗОП условия, а провеждането им следва да е предшествано от оповестяване на фактическите обстоятелства, довели до необходимостта от игнориране на общия ред. **Процедурите на договаряне без предварително обявление, са само средство за бързо и гъвкаво решение при крайно неотложни/форсмажорни обстоятелства и не следва да се приемат като обичайна практика.** Това е често срещен индикатор за възможни проблеми при разпределението на средствата от НПВУ

Правилното разходване на средствата предвидени по НПВУ означава и да се спазват и следват **принципите, изрично описани в закона:**

- свободна и лоялна конкуренция;
- прозрачност в работата на възложителя;
- равнопоставеност на участниците;
- недопускане на дискриминация.

Изискването за публичност и прозрачност в работата на възложителите е обезпечено и посредством задължението им да използват **електронна платформа за възлагане на обществени поръчки – ЦАИС**. Платформата се поддържа от Агенцията за обществени поръчки и е публично достъпна на електронен адрес www.eop.bg.

Платформата ЦАИС съдържа публичен регистър, в който се отразяват всички обявени от възложителите обществени поръчки. Регистърът може да бъде открит и на официалната страница на Агенция за обществени поръчки в раздел „Регистър на обществените поръчки „ЦАИС – ЕОП Търсене“. С предвидената опция за търсене може да се визуализират процедури на конкретен възложител или

процедури съгласно техния предмет като напр. за определен вид услуги (по киберсигурност, охрана, сервизно обслужване и др.), по вид строителство (пътища, съоръжения и т.н.) или доставки на определени стоки.

По този начин, чрез проверка в регистъра на ЦАИС, всяко едно заинтересовано лице може да проследи действията на всеки един възложител или практиката по определен вид поръчки.

За всяка обществена поръчка се формира **електронно досие**, което включва задължителен набор от електронни документи, в зависимост от етапа, на който е процедурата.

Възложителите са длъжни да публикуват всички документи свързани с различните етапи на процедурата. При откриване на поръчка задължително се публикува **решение за откриване, обявление за открита поръчка, документация за участие и техническа спецификация**. Това са базовите документи, които съдържат условията за участие и изискванията към начина на изпълнение.

За да достигне до избор на изпълнител, възложителят назначава комисия, която задължително протоколира всички свои действия, довели до решението кое лице печели поръчката и с което предлага възложителят да сключи договор.

Всички протоколи и доклади от работата на комисията се публикуват в досието на поръчката в ЦАИС и са видими за всяко едно лице, **без да се изисква специална регистрация за достъпа**.

Електронната система ЦАИС позволява да се осъществи и граждански контрол върху действията на възложителите, доколкото всеки член на обществото може да се запознае със съдържанието на публикуваните документи. Софтуерът на ЦАИС не позволява манипулиране на документи, изтичане, заличаване и т.н. Подадените оферти се декриптират с нарочен ключ, който притежава само лицето подало оферта т.е. възложителите не могат предварително да узнаят каквито и да било обстоятелства свързани с офертите.

Въпреки тази удобна форма на публичност и про-

зрачност в действията на възложителите, са налице и нарушения на правилата и принципите на закона, който могат да бъдат установени след запознаване със съдържанието на публикуваните документи.

При проверка на документи, свързани с откриването на процедура, вниманието следва да се фокусира върху **обявлението за поръчка, документацията за участие и техническата спецификация.**

В обявлението и документацията за участие се вписват **основните изисквания на възложителя към участниците и към начина (методиката) за оценяване и класиране на направените от тях предложения.** Възможни нарушения, които могат да бъдат допуснати и водят до незаконосъобразност на процедурата са :

- **разминаване между данните посочени в обявлението и тези описани в документацията за участие;**
- **дискриминационни и ограничаващи условия, които позволяват участие само на определени лица** – завишени изисквания за опит в подобна дейност, завишени изисквания към квалификацията на персонала на участника, изискване за наличие на сертификати за качеството на изпълнение, които са труднодостъпни ли нямат отношение към предмета на поръчката, изискване за оторизация от производител или опит в точно определена сфера, определена програма, вид възложител и т.н.;
- **методика за оценка, която е силно субективна или позволява широко и разнообразно тълкуване** от страна на заинтересовани лица или оценява недостатъците на предложенията;
- **техническа спецификация**, в която описанието на дейностите или стоките и услугите **насочва към един възможен производител или доставчик;**

След провеждане на обществената поръчка, възложителят публикува решение за избор на изпълнител или за прекратяване на процедурата, придружени с всички протоколи и

доклади от работата на неговата комисия. Тук вниманието следва да се съсредоточи върху съдържанието на протоколите, а именно:

- ясно ли е описано какви недостатъци на заявлението за участие трябва да бъдат коригирани от даден участник;
- налице ли са конкретни мотиви при отстраняване на участник;
- налице ли е описание на техническото предложение на участниците;
- налице ли са мотиви при оценяване на предложение на участника, с изключение на случаите на оценка на цени или числови предложения;

При запознаване с решение за прекратяване на процедура, трябва да се обърне внимание дали същото **съдържа писмени фактически мотиви**, т.е. дали възложителят е обяснил подробно причините за необходимостта от прекратяване на процедурата или само бланкетно и неясно е посочил такива.

Други важни елементи, които да наблюдаваме при наблюдението на възлагането на обществени поръчки, са:

- Да се следи дали наблюдаваните възложители имат публикувани на уебстраницата си (в секция „Профил на купувача“) вътрешни правила за управление на цикъла на обществените поръчки;
- Да се следи има ли практика да се определя от възложителя друго длъжностно лице, което да организира или възлага обществени поръчки от името на възложителя. В тези случаи да се следи дали има повтарящ се предмет на поръчката за доставка, услуга или строителство, която се възлага от определеното лице;
- Да се следи в профила на възложителя в Агенцията по обществени поръчки дали поръчката е преминала през предварителен контрол и ако има препоръки дали те са спазени;
- Да се следи дали е публикувана информация в срок за приключилите договори с изпълнителя;

Друг публичен източник, който съдържа информация за всички реформи, проекти и инвестиции, които ще се финансират по НПВУ е **Информационната система за управление и наблюдение на средствата от ЕС (ИСУН2020)**. Тя позволява да се следи изпълнението на проектите, както и какви плащания са извършени.

На **официалната страница на НПВУ**, <https://www.nextgeneration.bg/>, се публикува актуална информация относно междинни етапи и цели за изпълнение по Плана. Тя дава възможност да се направи преглед за хода на изпълнението на всеки проект или цел за всеки отделен период, обвързан с плащане.

Портал, който позволява да се анализира информацията от обществени поръчки в 33 юрисдикции (включително всички държави от ЕС) е <https://opentender.eu/bg/start/>. Порталът преодолява минусите на българската ЦАИС, която не може да представя информация чрез филтри, категории или други клъстери, които да подпомогнат гражданското наблюдение – например кой е най-големият възложител или бенефициер на средства в даден сектор или за даден период от време.

Разследващите журналисти също са създали инструменти, които могат да са ни в помощ при наблюдението на разходването на публични средства. **Бюрото за разследващи репортажи и данни (www.bird.bg) са създали търсачки**, в които по удобен начин можем да следи в какви фирми участват лица, заемащи висши политически и административни длъжности; лица получаващи субсидии покрай пандемията от COVID-19, такива, които са получавали земеделски субсидии; както и търсачки на всички бенефициери на средства по НВПУ.

➤ **ФАКОРИ С КОРУПЦИОНЕН РИСК ПРИ РАЗХОДВАНЕТО НА ПУБЛИЧЕН РЕСУРС (ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ)**

Посочените в тази част фактори имат завишен корупционен риск, когато се разходва публичен ресурс чрез обществени поръчки. Те са изведени от практиката на Върховния административен съд, Комисията за защита на конкуренцията, Агенцията за държавната финансова инспекция, Сметна палата, Агенцията за обществени поръчки и др. Макар и без претенция това да е изчерпателен списък, тяхното систематизиране е **пътеводител на граждански наблюдател за сивите зони при обществените поръчки, които носят риск от корупция.**

Факторите, които носят в себе си риск от корупция могат да бъдат разделени в зависимост от **етапите на обществените поръчки - преди и след стартиране на възлагането.**

Преди стартиране на възлагането се включват проектите на решението и обявлението, с които се оповестява откриването на процедурата. В този етап се разглеждат техническите спецификации подготвени от възложителя и необходими за изпълнение на договора, както и методиката за оценка на офертите, в случаите, когато това е приложимо.

След стартиране на възлагането се разглеждат същите документи, одобрени от възложителя при откриване на процедурата. Тук се включва и изпълнението на договорите за обществени поръчки.

Като допълнителен фактор може да бъде посочен и предмета на обществените поръчки. За отправна точка служи практиката на КЗК във връзка с производства по жалби срещу решения на всеки един етап от процедурите, свързани с обществени поръчки. Концентрацията на такива, от които може да се изведе и наличието на завишен корупционен риск е по отношение на строително-монтажните работи (СМР) – в сферата на поддържането и рехабилитацията на пътища и улици в населени/извъннаселени места, СМР на инфраструктура, обслужваща сфе-

рата на образованието, здравеопазването, транспорта, ВиК сектора, сектора енергетика; доставки на храна и хранителни продукти; доставки на медицинска апаратура, консумативи и лекарства; охранителна дейност; сметосъбиране, сметоизвозване, депониране на отпадъци; застрахователни услуги, доставка на тръби и водомери за сектор водоснабдяване и канализация, доставка на компютри, хардуер, софтуер и др., поръчки, свързани с въвеждане на електронното управление и др.

- Неспазване изобщо на задължението възложителите да приложат предвидения в закона ред за възлагане на ОП (чл. 17, ал. 1, във връзка с чл. 176), когато са налице стойностите по чл. 20, ал. 2

Фактори, свързани с подготовката на обществената поръчка

- **Неизползване на възможността за разделяне на обособени позиции на обществената поръчка** – възложителят има, по силата на закона, оперативна самостоятелност да раздели обществената поръчка на отделни позиции. В случай, че той реши да не го прави, е длъжен да посочи причините за това. Ако неразделянето е направено с цел да се даде предимство на определен участник (доставчик, производител или др.), то това е в нарушение на принципите разписани в чл. 2, ал. 2 от ЗОП, а именно – равнопоставеност и недопускане на дискриминация; свободна конкуренция; пропорционалност, публичност и прозрачност. **Завишен корупционен риск е налице особено, когато предметът на поръчката се отнася до пазар, който е силно конкурентен** – налице са множество икономически оператори, които могат да бъдат потенциални изпълнители на поръчката;
- **Прилагане на формални основания за отстраняване на един или друг участник.** Този фактор може да бъде знак за целенасочено поведение от страна на възложите-

ля насочено отново към достигане до конкретен участник;

- **Прекомерно използване на фактора „изключителни обстоятелства“.** Съгласно ЗОП е възможно при наличието на този фактор процедурата по възлагане да се реализира без предварително обявление. Допълнителните разпоредби на ЗОП дават легална дефиниция на „изключителни обстоятелства“, а в основният текст на закона също има допълнителни обяснения, свързани с едновременното наличие на дадени предпоставки. Във връзка с това, при евентуална проверка следва да се обърне специално внимание на тяхното наличие или не и оттам да се прецени съществуването на евентуален корупционен риск или друг вид злоупотреба;
- **Липса на разяснения или разяснения с пороци** – в ЗОП е предвидена възможност за участниците в процедура по обществена поръчка да поискат писмено разяснение от възложителя по отношение на решението, обявлението и документацията за обществената поръчка до 10 дни преди изтичане на срока за получаване на заявленията за участие. За възложителя има 4-дневен срок от постъпване на искането да предостави отговор като го публикува на „профил на купувача“. Ако такова липсва или предоставеното разяснение е неясно, неточно, липсва конкретика, състои се само от цитати или препратки и т.н., то това е **сигнал в посока, че се търси конкретен участник, който да бъде обявен за победител в съответната обществена поръчка.** Важно за отбелязване при този фактор е и обстоятелството, че разясненията не могат да се използват от възложителя за промяна на основната документация и образците по обществената поръчка;
- **Липса на изчерпателно изброяване на основанията за отстраняване** – този фактор представлява и директно нарушение на норма от ЗОП. Отделно от това корупционният риск може да се предположи във факта, че страните-участници са поставени в неравносечно положение,

защото у тях се създава неяснота дали едно или друго основание може или не може да се приложи спрямо тях;

- **Разминаване в информацията посочена в документацията на поръчката и в обявлението на поръчката;**
- **Неспазване в срок на задължението за предоставяне на неограничен, пълен, безплатен и пряк достъп чрез платформа до документацията, т.е. от момента на публикуването на обявлението в „Официален вестник“ на ЕС (нарушението на чл. 32, ал. 1, т. 1 от ЗОП – т.е. частен случай на предишната точка) ;**
- **Липса на конкретни, точни и ясни критерии за подбор** – това е задължение на възложителя, което се превръща в корупционен носител, защото може да се предположи, че той е действал недобросъвестно и цели избора на конкретен участник;
- **Въвеждане на прекалено конкретни изисквания** – такива могат да бъдат определен брой доставки, конкретна сума на всяка доставка или услуга, изискване за предоставяне на оторизационно писмо и др. При този фактор е налице и нарушение на принципа на равнопоставеност и недопускане на дискриминация;
- **Въвеждане на технически спецификации, които съдържат конкретен модел, източник или специфичен процес,** който характеризира продуктите или услугите, предлагани от конкретен потенциален изпълнител, или търговска марка, патент, тип или конкретен произход или производство, което би довело до облагодетелстване или елиминиране на определени лица или някои продукти;
- **Въвеждане на ограничителни условия** – тук се включва изискването за специфичен опит на точно определено лице от екипа на даден участник или изискване за притежание на сертификат с точно определен обхват на предмета;
- **Пороци в методиката за оценка на офертите** – ако показателите в нея не са ясни, предвидими, не нарушават

основните принципи за провеждане на обществени поръчки, не гарантират свободна и лоялна конкуренция, е налице корупционен риск насочен към отстраняване на нежелани участници или фаворизиране на определен стопански субект. Ключов момент по отношение на този фактор е наличието на прекомерен субективизъм инкорпориран в методиката за оценяване;

Фактори свързани с провеждането на обществената поръчка

- **Непубликуване на разяснения от възложителя (в срок) по условията за кандидатстване за ОП, в случай на писмено поискване (чл. 180 ЗОП)**
- **Наличие на конфликт на интереси по отношение членовете на комисията, която оценява офертите** – в ЗОП има дефиниция за „конфликт на интереси“, който се установява чрез декларация. Корупционният елемент при този фактор е, че компрометираната независимост и безпристрастност на даден член на комисията може да е обусловено от определени „облаги“, които той/тя е получил или се очаква да получи по смисъла на ЗКПКОНПИ;
- **Действия на комисията в хода на оценката** – такива могат да бъдат неясни указания, които тя дава на даден участник; неточно формулирано несъответствие, което може да подведе участник, липса на мотиви при направеното оценяване (включително и такива за конкретния брой точки, които са поставени);
- **Прилагане на двоен стандарт при оценката** – когато за едно и също основание един участник бива отстранен, а друг не от процедурата;
- **Неспазване на изискването за искане на разяснения** – когато разяснения не са поискани от комисията, а от възложителя директно; когато обективната информация от офертата налага искането на разяснения, но такива не поискани.

Фактори свързани с прекратяване на обществената поръчка

В ЗОП, в чл. 110, ал. 1 и ал. 2 са изброени случаите, при които възложителят е длъжен да прекрати процедурата. Важен момент в уредбата е, че това винаги трябва да бъде **направено с мотивирано решение**. На практика по-голямата част от тях може да бъде представена и като фактор, носещ в себе си корупционен риск. **Основанията са:**

1. не е подадена нито една оферта, заявление за участие или конкурсен проект или не се е явил нито един участник за преговори;
2. всички оферти или заявления за участие не отговарят на условията за представяне, включително за форма, начин и срок, или са неподходящи;
3. всички конкурсни проекти не отговарят на предварително обявените условия от възложителя;
4. първият и вторият класиран участник откаже да сключи договор;
5. са установени нарушения при откриването и провеждането ѝ, които не могат да бъдат отстранени, без това да промени условията, при които е обявена процедурата;
6. поради неизпълнение на някое от условията по чл. 112, ал. 1 не се сключва договор за обществена поръчка;
7. всички оферти, които отговарят на предварително обявените от възложителя условия, надвишават финансовия ресурс, който той може да осигури;
8. отпадне необходимостта от провеждане на процедурата или от възлагане на договора в резултат на съществена промяна в обстоятелствата или при невъзможност да се осигури финансиране за изпълнението на поръчката по причини, които възложителят не е могъл да предвиди;
9. са необходими съществени промени в условията на обявената поръчка, които биха променили кръга на заинтересованите лица.

Извън законово разписаните основания съмнения за корупция биха могли да предизвикат и следните фактори:

- **Субективно прекратяване на процедурата** – когато липсват правни и фактически основания за това
- **Прекратяване на процедурата с мотиви, които не отговарят на изискванията** – мотивите не са достатъчни и/или не обосновават по категоричен начин необходимостта от прекратяване на процедурата.
- **Заобикаляне на стандартизираните образци на договори** – особено в частта за основанията за прекратяване.

Така описаните фактори имат основно приложение към публичните възложители. **Голяма част от тях обаче, могат да се отнесат и към секторните такива, доколкото повечето правила са общи.** Независимо от това, по отношение на секторните възложители, могат да бъдат идентифицирани и допълнителни такива, относими само към тях.

- Въвеждане, при обявяване на поръчката, на критерии за подбор, които са дотолкова неясни и ограничителни, че могат да бъдат определени за дискриминационни и насочващи към избор на точно определен изпълнител;
- Въвеждане на изискване за осъществяване на дейности, които нямат отношение към предмета на поръчката и могат умишлено да ограничат броя на участниците;
- Въвеждане на изискване за покриване на минимални технически параметри, което засилва субективния елемент и поражда съмнения за търсене на точно определен участник;
- Във връзка с горния фактор – приобщаване на стоки или дейности, които са достъпни за изпълнение само от определен кръг икономически оператори;

Фактори свързани с изменянето на договорите за ОП

- Декларират се изменения които не са съществени (чл. 116 , ал. 1, т. 7 ЗОП), но реално са съществени,

като изменението влиза в хипотезите на чл. 116, ал. 5 ЗОП. Т.е. изменението реално може да:

- **въвежда условия, които, ако са били част от процедурата за възлагане на обществена поръчка, биха привлекли към участие допълнителни участници или кандидати, биха позволили допускането на други участници или кандидати, различни от първоначално избраните, или биха довели до приемане на оферта, различна от първоначално приетата;**
- **променя икономическия баланс на договора за поръчка или рамковото споразумение в полза на изпълнителя по начин, който не е бил предвиден в първоначалния договор;**
- **засяга предмета или обема на договора;**
- **неправомерно (т.е. извън случаите на чл. 116. ал. 1, т. 4, 5 или б) изпълнителят е заменен с нов;**

➤ **КАК ДА ТЪРСИМ ИНФОРМАЦИЯ И КАК ДА Я ИЗПОЛЗВАМЕ ПРИ МОНИТОРИНГА НА ОБЩЕСТВЕНИТЕ ПОРЪЧКИ?**

- **Публични източници, съдържащи бази данни или списъци с информация**

Дейностите, които можем да извършим с цел да осъществим граждански мониторинг, включват: наблюдение и анализ на пътя на финансовите потоци, наблюдение на доставките в реално време, проучване на лице или компания преди подписването на договор или финансово споразумение с него/нея, самонаблюдение, мониторинг от трети страни, наблюдение върху процедурите за обществени поръчки и индексирание на рискове, и предполагаеми нередности, и др.

Важно е да следим и **обществено достъпната информация**, която ни се предоставя в **сайтовете на институциите**, които ще са или получатели или ще **разпределят средства по НПВУ по реда на ЗОП, ИСУН 2020 и др.**

Сайтовете на общините, където трябва да има осигурен достъп до **стари и действащи проекти за обществени поръчки**, които представляват интерес за нас и искаме да се уверим, че предвидените средства и условия на провеждане и изпълнение се ползват и провеждат именно за обществения интерес и в уредените по договор срокове са също източник на информация. Тази информация обикновено може да бъде намерена в частта „Профил на купувача“.

Понякога е подходящо да **създаваме собствени бази данни/списъци с информация по определени показатели: например, сектора, в който оперира фирмата**, която е получила обществена поръчка или инвестиция; по какъв начин е определено тя да получи средства за възстановяване (предварително дефинирана организация по НПВУ, по реда на ЗОП и с каква процедура или чрез друга финансова схема), откъде е

получила помощ (източникът); **какъв е размерът на помощта**; периодът, за който е получила помощ; нормативното основание и съответната цел по НПВУ. След като обобщим информацията за тези фирми на местно ниво, можем да **анализираме доколко ефективно и целесъобразно са били използвани средствата.**

Информацията може да се извлича и обработва освен от сайтовете на общините, така и от Министерство на здравеопазването, Министерство на икономиката, Министерство на финансите, Националният статистически институт, Информационната система за управление и наблюдение на средствата от ЕС в България, Порталът за отворени данни, в който има секция за плащания по Системата за електронни бюджетни разплащания (СЕБРА), в която могат да се проследят плащанията от бюджета в реално време и др.

Неформално можем да получим **подкрепа, консултация и информация от следните източници**: местните журналисти и техни публикации; неформални контакти със запознати лица (например здравни медиатори или местни стопански активни лица); от групи или профили в социалните мрежи, обвързани от общ интерес или свързани пряко с развитието на дадено населено място (град, село или квартал).

Списък на полезни институции за мониторинг на средствата за възстановяване от COVID-19

Институция	Контакт/Линк	Какво
Имотен регистър	https://portal.registryagency.bg/pr/Reports/ApplicationStatusCheck	Информация за притежаваните недвижимо имущество на физически и юридически лица
Търговски регистър	https://portal.registryagency.bg/CR/Reports/VerificationPersonOrg	Информация за собствеността и/или участието на физически и юридически лица в дружества, сдружения и други юридически лица.
Агенция по обществени поръчки	https://app.eop.bg/today	Информация относно обществени поръчки
ЦАИС	https://app.eop.bg/today	Регистър на обществените поръчки с информация за документацията за процедурите в реално време.
ИСУН	http://2020.eufunds.bg	Информация за целите и проектите спрямо всеки транш от НПВУ.
Уебсайтове на министерства		Информация за текущи проекти и изпълнени цели по НПВУ
Национален статистически институт	https://www.nsi.bg	Официални данни, свързани с икономиката
Портал за отворени данни	https://data.egov.bg/	Информация в машинно-четим формат, вкл. и плащания по СЕБРА

○ **Информация, получена по реда на Закона за достъп до обществена информация⁸**

В чл. 1 от Закона се изяснява неговия предмет - урежда обществените отношения, свързани с правото на достъп до обществена информация, както и с повторното използване на информация от обществения сектор. По правило този **достъп е задължително да бъде осигурен на всяко лице**, което изпълнява следните **критерии**:

- българите, чужденците или лицата без гражданство, български или чуждестранни юридически лица.⁹

Важно е да запомним, че **всеки има право на достъп до информация, независимо от носителя, на който тя се съхранява.**

Изключение правят няколко вида информация - класифицирана информация или друга защитена тайна в случаите, предвидени със закон (чл. 7, ал. 1).

Длъжни да ни предоставят информация са:

- всички държавни органи и органи на общинско самоуправление, публичноправните субекти, както и всички лица, получаващи финансиране от държавния бюджет. Средствата за масова информация са задължени да предоставят само определени категории информация. Като примери за такива органи и субекти, може да се ползват изброените източници за достъп до списъци с публична информация.

Как да получим достъп до информация?

И при устно, и при писмено искане на информация трябва

⁸ Тази част е разработена на база на Наръчника „Как да получим достъп до информация“ на Програма „Достъп до информация“ от 2004 г., който е достъпен онлайн тук:

⁹ <http://www.aip-bg.org/howto/%D0%9D%D0%B0%D1%80%D1%8A%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA/>

да се обърнете към определен служител. Законът не е определил ясно кой да е този служител, така че трябва да проверите във всяка институция, където искате информация, кой е той. В повечето случаи можете да си зададете въпроса или подадете заявлението в един от следните отдели:

- Приемна за граждани
- Пресцентър и връзки с обществеността
- Деловодство
- Специално звено за приемане на молби за достъп до информация

Но **внимавайте за следните обстоятелства**: Понякога е възможно изобщо ви откажат да ви регистрират заявлението, т.е. да не ви дадат входящ номер. В такъв случай го изпратете в писмо с обратна разписка на адреса на органа, до когото го отправяте.

Как да поискаме достъп до информация:

Искането за достъп до информация може да бъде устно запитване или писмено заявление. Нищо не пречи да използвате и двата начина, или само единия.

Но отново трябва да внимаваме при избора на начин, тъй като само чрез писмено заявление можем да докажем, че сме поискали информация.

○ **Устно искане на информация**

Първо, разберете кой служител в институцията е отговорен за предоставянето на информация. Обърнете се към него с въпроса, който ви интересува, и поискайте да ви дадат достъп, в която желаете от формите на достъп: устна справка; преглед и прочит на търсената от вас информация; копия на хартиен или технически носител.

Внимание! Служителят е длъжен да ви предостави информацията веднага. Ако той/ тя се забави, препрати ви при

друг, започне да изисква от вас допълнителни документи, не ви обслужи по други причини или информацията е недостатъчна, **поискайте я в писмен вид.**

○ Писмено искане на информация

То трябва да съдържа:

1. Задължително: Трите ви имена. За юридически лица - наименование и седалище.

2. Задължително: Каква информация искате да получите. Можете:

- описателно да посочите какво ви интересува (Напр. “Искам да получа достъп до всичката налична информация по въпрос.”);
- да посочите и точно документите, от които се интересувате, ако знаете техния номер, дата на издаване и характер;
- да опишете документите и само по това, което знаете за тях – напр. адресата на една заповед. Не е нужно да знаете каквито и да било подробности за документа, който искате. Достатъчно е да знаете толкова, че документът да се идентифицира недвусмислено.

3. Трябва да посочите как предпочитате да ви се предостави информацията, т.е. да опишете дали искате:

- устна справка;
- преглед на информацията;
- копие от документ.

4. Задължително: адрес за кореспонденция

Заявлението може да бъде в свободен текст (написано на ръка или на техническо устройство).

Внимание! Ако пропуснете да посочите имената си, исканата информация и адрес за кореспонденция, **писменото ви заявление се оставя без разглеждане.** Не е задължително да описвате как точно желаете да ви се предостави инфор-

мацията. **Подаденото от вас заявление трябва да бъде задължително регистрирано в съответното ведомство и да бъде вписано с входящ номер.** Не забравяйте да вземете входящия номер!

На какви основания може да се откаже информация?

Законът изброява точно основанията да се откаже информация. Тези основания за отказ са:

- държавна тайна;
- служебна тайна;
- когато информацията засяга граждани или юридически лица и те не са съгласни тя да бъде предоставена;
- когато сте поискали същата информация преди по-малко от 6 месеца и тя Ви е била предоставена;
- когато информацията е свързана с оперативната подготовка на актовете на органите и няма самостоятелно значение - мнения, препоръки, становища, консултации, и когато съдържа мнения и позиции във връзка с настоящи или предстоящи преговори.

Единствено в последния случай съответният орган е **свободен да прецени дали да предостави исканата информация или не.** Във всички останали случаи органът е длъжен стриктно да изпълнява закона и няма възможност за преценка.

Държавните органи и органите на местно самоуправление са длъжни да посочат основанията за отказ в писменото решение за отказ да се предостави достъп до информация.

Внимание! Съветваме ви, ако получите решение за отказ, **винаги да проверявате дали наистина** е цитиран правилно законът, съществува ли закон, който дава право да се откаже достъп. Когато сте поискали достъп до повече документи или други записи, проверете внимателно дали не ви отказват достъп до всички, след като, да речем, само един от тях представлява тайна.

Отказът за достъп до информация може да бъде

и мълчалив. Т.е. да не получите никакъв отговор от органа, когото сте питали.

Във всички тези случаи вие имате основание да се обърнете към съда или да подадете наново заявление за достъп до информация, в което да уточните, че исканата информация не може да ви бъде отказана с мотивите от предходното решение.

Как да обжалваме в съда?

Адресирайте жалбата „чрез институцията до съответния административен съд“ по седалището на институцията, чието решение обжалвате. В случай че институцията има териториална структура в района на адреса на жалбоподателя, компетентен да разгледа жалбата ще е съдът по седалището на териториалната структура. Така например, ако живеете във Варна и обжалвате отказ на Българската агенция по безопасност на храните, жалбата следва да бъде подадена до Административен съд – Варна, тъй като в града има Областна дирекция по безопасност на храните. Ако отказът е на Министерския съвет, министър-председателя, заместник министър-председателите или министрите, жалбата следва да се разгледа от Върховния административен съд.

В случай че съдът отмени отказа, той може да върне преписката на съответния орган за ново произнасяне по заявлението или да задължи органа да предостави достъп до поисканата информация.

Внимание! Жалбата се адресира до съда и се изпраща чрез органа, който ви е отказал информацията. Регистрирайте я в деловодството на органа или я изпратете по пощата с обратна разписка, на която обозначете, че подавате жалба срещу решение № от (дата) на съответния орган.

➤ КАКВО МОГА ДА НАПРАВЯ ПРИ СЪМНЕНИЕ ЗА НЕРЕДНОСТ?

При установяване на несъответствия и/или нередности в анализираната от нас информация за разходваните средства за възстановяване от пандемията следва да се обърнем към компетентните органи за разследване на корупционните практики. Можем да подадем сигнал към институциите на местно ниво, включително общината, при съмнение за корупция. Има и стъпки, които да предприемем, за да се уверим, че сигналът ни няма да бъде подминат.

Сигнал за корупция в общината

На сайтовете на общините има секция за подаване на граждански сигнали. Някои сайтове на общини съдържат и възможност за подаване на сигнали за корупция (например: <https://www.starazagora.bg/bg/zayavlenie-za-podavane-na-signal-za-koruptsiya>) и друг вид сигнали.

Важно е да се отбележи, че има специфични изисквания за съдържанието на сигнала:

Съгласно чл. 48 от Закона за противодействие на корупцията и отнемане на незаконно придобитото имущество всеки сигнал следва да съдържа:

- ▶ трите имена, единен граждански номер, адрес, телефон, факс и електронен адрес на подателя, ако има такъв;
- ▶ имената на лицето, срещу което се подава сигналът, и заеманата от него висша публична длъжност;
- ▶ конкретни данни за твърдяното нарушение, в т. ч. място и период на извършване на нарушението, описание на деянието и други обстоятелства, при които е било извършено;
- ▶ позоваване на документи или други източници, които съдържат информация, подкрепяща изложеното в

сигнала, в т. ч. посочване на данни за лица, които биха могли да потвърдят съобщените данни или да предоставят допълнителна информация;

- ▶ дата на подаване на сигнала;
- ▶ подпис на подателя.

Стремете се да предоставите възможно най-много информация в сигнала. Това ще обуслови и ефективно разследване на злоупотребите. Имайте предвид, че не всички общини поддържат публични регистри на всички получени и разходвани средства за справяне с COVID-19, в това число и даренията. Това означава, че подробният сигнал може да възбуди последващо разследване, което да извади „на светло“ и други проблеми.

Сигнал в МВР (АФКОС)

Може да подадете сигнал и до МВР. Това може да бъде направено във всяко районно управление. С оглед по-сериозното отношение към сигнала все пак той може да бъде подаден и направо в специализираната дирекция „Защита на финансовите интереси на европейския съюз (АФКОС)“. Последното може да се случи или по пощата на адреса на дирекция АФКОС, или на място в деловодството на дирекцията, или чрез електронна поща на: afcosbg@mvr.bg.

Сигнал до Главния инспектор при министерство

Когато имаме съмнение за конфликт на интереси или друга форма на корупционна обвързаност на държавен служител може да сигнализираме за това инспекторатът на конкретното ведомство. Отново това може да стане както по електронен път – чрез нарочно създадената за това електронна поща и/ или форма на съответния инспекторат, така и на място в деловодството на институцията или по пощата.

Сигнал до Изпълнителна агенция „Одит на средствата от ЕС“ (ИА ОСЕС) към министъра на финансите

Изпълнителна агенция „Одит на средствата от ЕС“ към министъра на финансите е структурата, която извършва одитна дейност по Плана с цел осигуряване на увереност относно надеждността на данните за изпълнение на етапите и целите и на начина на тяхното събиране, както и увереност, че при изпълнението е гарантирано недопускането на двойно финансиране, на измами, корупция и на конфликт на интереси и е спазен принципът за добро финансово управление, както и принципа за ненасяне на значителни вреди.

Сигнал в прокуратурата¹⁰

Прокуратурата е държавен орган, част от съдебната власт, който ръководи процеса по разследването на престъпления, привлича към наказателна отговорност лица, за които има основателна информация да се смята, че са извършили престъпление и поддържа обвинението по време на процеса в съда.

Подаването на сигнал в прокуратурата става лично, писмено или устно, както и по пощата.

Сигнал може да бъде подаден и през сайта на прокуратурата на: <https://prb.bg/bg/signals>

Съдържание на сигнала

В съобщението до прокуратурата трябва възможно най-подробно да опишем:

- Какво сме видели и възприели като престъпление;
- Дата и мястото, на което е извършено престъплението;

¹⁰ БИПИ. 8 стъпки към активно гражданство. глава Защита – Прокуратура. София 2014 г.

- При възможност да направим пълно описание на лицата, извършили престъплението;
- При възможност да дадем имената им, както и адресите, на които те могат да бъдат намерени;
- Съобщението трябва да съдържа нашите три имена, ЕГН, постоянен адрес, адрес за призоваване и евентуално телефон за контакт;
- Нашият подпис;
- Ако знаем, трябва да посочим и имената и адресите на възможните свидетели;

При подаването на съобщение в прокуратурата **длъжностното лице, което приема нашите документи е длъжно да ни издаде входящ номер**, с който по-късно лесно можем да правим справки;

Важно е да се знае, че не могат да се използват анонимни сигнали за започване на разследване.

Важно! В България, към момента, действа принципът за неразглеждане на анонимни сигнали.

➤ КАКВО МОГА ДА НАПРАВЯ, КОГАТО НЕ СЕ ОБРЪЩА ВНИМАНИЕ НА СИГНАЛА?

Ако сметнем, че прокурорът или съдията не е изпълнил съвестно своите задължения или имаме информация за корупция може да:

- Подадем сигнал в деловодството на по-горната прокуратура. Във всяка прокуратура има пощенска кутия, в която можем да подаваме и писмени сигнали срещу корупция.
- Подадем сигнал в инспекторатите на Прокуратурата, на Министерството на правосъдието и/или на Висшия съдебен съвет;
- По електронен път можем да подадем сигнал до:
 - Върховната касационна прокуратура: на електронен адрес prb@prb.bg
 - Висшия съдебен съвет: <http://www.vss.justice.bg/page/contact/11>
 - Инспектората към Висшия съдебен съвет: <https://www.inspectoratvss.bg/bg/page/10>

Мога да изпратя моя сигнал и до Националния съвет по антикорупционни политики към Министерски съвет на Република България.

Омбудсман ¹¹

Омбудсманът е застъпник за правата на хората и пазител на обществения интерес. Той е висш и независим конституционен орган, който се избира от Народното събрание за срок от пет години. Можем да се обърнем към омбудсмана, когато считаме, че на сигнала ни не е обърнато необходимото внимание.

○ За какво да се обърнем

Омбудсманът се застъпва с предвидените в Закона за ом-

¹¹ БИПИ. 8 стъпки към активно гражданство. глава Защита – Омбудсман. София 2014 г.

будсмана средства, когато с действие или бездействие се засягат или нарушават правата и свободите на гражданите от държавните и общинските органи и техните администрации, както и от лицата, на които е възложено да предоставят обществени услуги.

○ Как да се обърнем към омбудсмана

Жалбите и сигналите до омбудсмана са в напълно свободна форма, стига разбираемо да са изложени оплакванията и да са посочени правата, които са нарушени.

Гражданите могат да се обръщат към омбудсмана по следните начини:

- Лично, в неговата приемна в гр. София, ул. “Георг Вашингтон” № 22;
- По пощата на адрес: София 1000, ул. “Георг Вашингтон” № 22;
- По телефона на номер: 02/8106 955 или 02/9809 510;
- По факса на номер: 02/8106 963;
- По електронната поща на адрес: priemna@ombudsman.bg
- Чрез интернет страницата на омбудсмана на <https://www.ombudsman.bg/form>

Разглеждането на жалби на граждани е освободено от такси.

Сигнал чрез медиите

Институциите не разглеждат анонимни сигнали, но това не бива да ни спира да бъдем активни. Институциите могат да се сезират и по неподписани, анонимни публикации в медиите. Този двоен стандарт в българското законодателство може да се използва за активна работа с медиите, журналисти и местни влогъри за разследване на потенциални злоупотреби със средствата за борба с COVID-19 на местно ниво.

➤ ЗАЩИТЕН ЛИ СЪМ ПРИ ПОДАВАНЕ НА СИГНАЛ?

Подаването на сигнал е мое, както и на всеки български гражданин, конституционно право, уредено в чл. 45 от КРБ. Поради това законодателството на Република България урежда редица форми на защита за всички лица, които подават сигнал.

Общият принцип, установен в чл. 108, ал 2 на Административнопроцесуалния кодекс гласи: „никой не може да бъде преследван само заради подаването на предложение или сигнал.“

Друг общ принцип за защита на лицата, които подават сигнали е установен от разпоредбите на Кодекса на труда. Той позволява на работодателите да прекратяват договорите на своите служители само при наличието на изрично изброени причини. Сред тях обаче не влиза правото на работодателя да уволни работник или служител, само защото е подал сигнал било срещу него, било срещу трето лице. Поради това всяко уволнение заради подаден от работника сигнал се счита за незаконно и уволненият работник може да иска да бъде възстановен на работа от съда. Нещо повече – работникът има право на обезщетение от работодателя в размер на пропуснатото, заради незаконното уволнение, брутно възнаграждение.

Съгласно българското законодателство за да бъде разгледан който и да е сигнал, той трябва да не е анонимен. Това не винаги означава обаче, че след като съм подписал сигнала, това ще стане известно на този срещу когото е той. При подаването на сигнал пред конкретни специализирани органи, те са длъжни да опазят в тайна моята самоличност.

Тези органи са:

- Комисията за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобито имущество (КПКОНПИ);
- Омбудсмана на Република България;
- Сметната палата (СП);
- Комисията за защита на конкуренцията (КЗК);

- Държавна агенция за национална сигурност (ДАНС) – дирекция „Финансово разузнаване“

По силата на специализираните закони и вътрешните правила, по които работят тези органи, техните служители са длъжни да запазят самоличността на лицето, което е подало сигнал за нередности до тях. В случай, че служебните лица не опазват в поверителност моята самоличност като лице, подало сигнал, те са заплашени от различни по размер глоби. Нещо повече ако те умишлено разкрият моята самоличност пред трети лица или изнесат данни от сигнала, който съм подал, това може да се окаже престъпление и те да подлежат на наказателно преследване, което да доведе до много тежки последствия за тях.

Сред изброените органи, КПКОНПИ има най-широки по обем правомощия за борба с корупцията, и то тази, която е свързана с лица на високи публични длъжности. По тази причина и в Законът за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобито имущество цялата Глава 7 е посветена на защитата на лицата, които подават сигнал за корупция или нередности. Освен да запазят в поверителността моята самоличност, служителите на КПКОНПИ са задължени още да:

- Да не разгласяват фактите и данните, които са им станали известни във връзка с разглеждания сигнал;
- Да опазват поверените им писмени документи от нерегламентиран достъп до трети лица;
- В случай, че се чувствам застрашен от това, че съм подал сигнал – служителят на КПКОНПИ, който отговаря за моя сигнал може да ми предложи извънредни мерки за опазване на моята самоличност. Те могат да включват:
- Действия, които да предотвратят психически или физически тормоз срещу мен и(или) срещу моите близки;
- Съдействие и защита за мен от органите на МВР;

Важно е да знаете, че на ниво ЕС вече има приета Директива (ЕС) 2019/1937 относно защитата на лицата, които подават сигнали за нарушения на правото на Съюза. В нея е уре-

дена защита и закрилата не само на лицата, които са податели на сигналите, но и на техните близки. Отнася се както до публичния, така и до частния сектор. Директивата създава възможности за външни и вътрешни канали за подаване на информация, както и за анонимно сигнализиране. Информацията може да се подава и за нарушения на националното право. Ограничението по отношение на вътрешния канал е, че такъв не се създава, когато в предприятието/фирмата са ангажирани до 50 души, а по отношение на общината, когато в нея живеят по-малко от 10 000 жители. На ниво ЕС има създадена мрежа на националните институции, които се занимават с приемането на такива сигнали (играят ролята на външен канал).

България все още не е транспонирала Директивата, въпреки че срокът за това изтече на 17.12.2021. Материята не е лесна за регулиране; в последния парламент имаше два законопроекта, които обаче, не бяха приети. След тях има внесен и трети, но е трудно да се предвиди дали той ще успее да извърви цялата законодателна процедура, за да се превърне в завършен, влязъл в сила закон.

ПРИМЕРНИ СИГНАЛИ:

Сигнал за корупция, нарушение на служебните задължения или професионалната етика

Рег. №

Дата:

ДО

**КОМИСИЯ „ПРОФЕСИОНАЛНА ЕТИКА“
СЪДИЙСКА КОЛЕГИЯ/ПРОКУРОРСКА
КОЛЕГИЯ** /избирате едно от двете в зависимост от това дали
подавате сигнал срещу съдия или срещу прокурор или следовател/

или

**ОТДЕЛ „ИНСПЕКТОРАТ“ КЪМ ВЪРХОВНАТА
КАСАЦИОННА ПРОКУРАТУРА**

или

**ОКРЪЖНА ПРОКУРАТУРА
ГР.....**

/посочва се в зависимост до коя институция е насочен сигнала/

СИГНАЛ

от ЕГН
/име, презиме и фамилия на подателя/

точен адрес:

телефон за връзка /GSM.....

срещу.....
/име, фамилия и длъжност на лицето, срещу което е насочен сигнала/

Вид на допуснатото нарушение - на служебните задължения, на професионалната етика, други

.....
.....
.....

Фактическо описание на нарушението /изрично се посочва № дело или преписка във връзка с която се подава сигнала, както и конкретните действия на магистрата, съставляващи нарушение/

.....
.....
.....

Искане:

.....
.....
.....

Приложения:

.....
.....
.....

.....

ПОДПИС:

дата

Издание на Български институт за правни инициативи

София
Ул. „Г. С. Раковски“ № 132а
02/980 80 84

www.bili-bg.org